

Albert Sánchez Piñol

VAE VICTUS

Traducció de Xavier Pàmies

La Campana

Vae victus és una deformació de la locució llatina *Vae victis*, «Ai dels vençuts». L'autor s'ha pres aquesta llicència per evocar *Victus*, la seva gran novel·la sobre el setge de Barcelona.

Títol original: *Vae Victus*
1a edició: novembre del 2015

© Albert Sánchez Piñol, 2015
© de la traducció, Xavier Pàmies
© Edicions La Campana
Avenir, 49, baixos, 08021 Barcelona
Tel.: 93 453 16 65 / Fax: 93 451 89 18
info@lacampanaeditorial.com
www.lacampanaeditorial.com

Disseny de la coberta: Zink comunicació

ISBN: 978-84-16457-08-3
Dipòsit legal: B. 25.657 - 2015
Fotocomposició: EdiGestió (Barcelona)
Imprès a Romanyà/Valls. Capellades (Barcelona)

INTRODUCCIÓ	7
<i>Americanus</i>	11
<i>Hispaniensis</i>	279
<i>Magna parens</i>	391
<i>Australis</i>	453

INTRODUCCIÓ

Tots els experts en l'obra zuviriana coincideixen en un punt: que Waltraud Spöring, l'amanuense de Martí Zuviría, hauria de ser elevada als altars de la santedat literària del segle XVIII.

Spöring no només va transcriure les més de sis-centes pàgines de l'epopeia catalana que es narra a *Victus*; la seva fidelitat va anar molt més enllà. En efecte, malgrat el caràcter agre de Zuviría, Waltraud Spöring va continuar recollint el testimoniatge oral de la seva llarga vida d'expatriat, que es va convertir en un pont que travessava el tempestuós segle XVIII de cap a cap. Atesa l'avançada edat del nostre heroi i la seva tendència a la dispersió, resulta gairebé inversemblant que Spöring aconseguís aplegar la seva plètora verbal en relats poc o molt compactes.

El llegat zuviríà (o potser caldria dir spöringià) continua pendent d'una catalogació exhaustiva. Mentrestant, en aquest volum hem optat per agrupar quatre relats que ens semblaven complementaris a la història narrada a *Victus* per la seva relació temàtica o cronològica.

Al primer, *Americanus*, descobrim què li va passar a en Martí Zuviría immediatament després de la caiguda de Barcelona aquell 11 de setembre del 1714. A diferència dels altres expatriats catalans, el destí no el va portar a Viena sinó en sentit contrari, a l'Amèrica colonial anglesa. Allà es va veure involucrat en la mal coneguda guerra yàmassi (1715-1717), que és tal com se l'anomena actualment. Gràcies al relat zuvirià ens és possible conèixer més detalls d'un conflicte en què els indígenes van arribar a conquerir la segona ciutat de Carolina del Sud i no van obtenir la victòria per poc.

Els altres tres relats que complementen aquest volum, més breus, hem decidit incloure'ls tant per motius narratius com històrics.

Al segon, *Hispaniensis*, trobem un Martí Zuviría que torna d'Amèrica per caure en mans del seu enemic, l'enginyer Joris van Verboom (Anvers, 1665 – Barcelona, 1744). Tot i això, és alliberat per un altre dels seus enemics, aquesta vegada algú amb qui Zuviría va tenir unes relacions molt més ambigües: el mariscal Berwick, que va expugnar Barcelona el 1714 i que li ofereix participar a la guerra que va esclatar entre França i Espanya el 1719, al seu costat i en qualitat d'enginyer. *Hispaniensis* és dels pocs relats del set-cents en què es traça el perfil de Pere Joan Barceló, àlies *Carrasclat*, el famós guerriller antiborbònic.

El tercer relat, *Magna parens*, explica de quina manera Zuviría torna momentàniament a Barcelona per matar Joris van Verboom, el seu enemic acèrrim. Encara que teníem notícia que Verboom havia mort a la Barcelona del 1744, fins ara se suposava que el seu traspàs havia sigut per causes naturals.

El quart relat, *Australis*, creiem que mereix figurar en aquest vo-

lum per altres motius. No inclou cap fet ni cap personalitat rellevant que tinguin relació amb la Barcelona del set-cents, ni resol cap trama oblidada per Zuviría en relats anteriors, però creiem que retrata molt bé un personatge que, tot i les seves múltiples aventures al llarg d'aquell segle, acaba encarnant l'etern supervivent.

I fins aquí el contingut d'aquest volum. Tal com hem indicat més amunt, el llegat zuviria inclou milers de pàgines que rememoren quasi tots els episodis més importants del seu temps. És ben provada, per exemple, la presència de Zuviría a la cort de Frederic II de Prússia, que en el relat només s'esmenta de passada però que en pàgines que continuen inèdites és tractada de manera més exhaustiva, o la seva participació, ja vell, a la guerra revolucionària dels Estats Units, al costat de George Washington.

Americanus

O relació dels primers dies de la ciutat de Barcelona després de l'11 de setembre del 1714, quan va caure sota el domini d'en Felip V, rei francès, infame i boig, que va destruir les llibertats catalanes, i on també es narra com l'enginyer Martí Zuviría va haver-ne de fugir i es va anar a exiliar a la Carolina nord-americana, i com, quan va ser al Nou Món, es va trobar involucrat en una guerra ferotge entre indis i carolins, conflicte tragiquíssim desencadenat per ell mateix a causa d'unes paraules que va deixar anar mentre estava begut i que per ben poc no va acabar amb l'extermini quasi total i absolut de la raça anglesa a l'esmentada colònia de Carolina.

Barcelona. Onze de setembre del 1714, el dia que va marcar la meua vida per sempre. El general Villarroel ha dirigit l'última i desesperada càrrega que intenta recuperar els baluards de les mans de francesos i espanyols. Jo vaig participar en aquell contraatac, i hauria hagut de morir-hi. Mentre carregàvem, la metralla d'un canó em va escombrar la part esquerra de la cara. Vaig perdre'n aquesta meitat; tot el que m'hi va quedar va ser un forat enorme i sanguinolent. Vaig salvar –oh miracle de la Mare de Déu de les Metralles!– l'ull. Fora d'això, la galta esquerra era un cràter, i els queixals d'aquesta part de la cara em van saltar. L'orella, també; de soca-rel. Em va fer mal; i tant, si me'n va fer. Recordo el fulgor de la boca del canó, la detonació, el ferro ardent que m'arrencava la carn. Però ¿què és un instant de suplici comparat amb dècades i dècades d'angoixa i desconsol? Han transcorregut més de setanta anys i en tot aquest immens cabal de temps no ha passat ni un dia, ni un de sol, sense que revisqui aquell 11 de setembre del 1714. No fa tant mal el que s'ha viscut com el record del que s'ha viscut.

Em van portar a l'Hospital de la Santa Creu, com a tants combatents ferits. Recordo que estava estirat en un jaç, un més enmig dels centenars que ocupaven aquell espai sofrent. Mirava fixament el sostre, aquell sostre antic, altíssim, ple de voltes. De la meua mitja cara amputada només puc dir que era un paisatge tan devastat que, per no ofendre els ulls de l'altra gent, les monges me la van tapar amb benes, i per sobre amb una tela de sac.

Diuen que la derrota consisteix a perdre sabres i pavellons, aixecar els braços nus i rendir-se. Qui afirma això no ha experimentat mai la derrota. No; tant de bo fos això. ¿La derrota? Ara us dic què és la derrota: un enfonsament tan radical que el vençut perd els principis mateixos que l'animaven. Entre aquells milers de morts hi havia la dona que havia estimat i el nen que havia adoptat com a fill. Vaig mirar la ciutat calcinada i un tremolor interior em va dir: «¿I si, al capdavant, resistir-nos al poder de l'enemic, a les seves baionetes i als seus canons, va ser una bogeria sense sentit? En aquest cas, ¿no sóc partícip i culpable de les seves morts?»

La derrota és una aranya que ens estreny el cor amb vuit potes fredes. Això, això és la derrota: quan l'enemic aconseguix que dubtem de la veritat.

* * *

La pèrdua de sang i la infusió calmant m'havien deixat feble i somnolent. Em sentia com si surés sobre el jaç. Els crits de dolor de la gent postrada, dels soldats a qui amputaven braços i cames a les sales d'operacions, eren constants com un brogit de grans cascades.

Però a mi tant se me'n donava. Tot aquell dolor m'era indiferent, com si passés molt lluny de mi. Fins i tot el record de l'Amelis i l'Anfan s'havia convertit en una cosa etèria, intangible. M'agrada molt la belladona.

He dit que em van ferir pels volts de migdia. Vaig estar embenat i sedat el que quedava del dia 11 i bona part de la nit. Quan faltava poc perquè es fes clar, em va despertar una mà que em sacsejava l'espatlla.

–Tinent coronel Zuviría, tinent coronel...

El culpable d'aquell despertar era un capità. Em mirava des de dalt, respectuosament, amb el tricorni sota l'aixel·la.

–Tinent coronel –va prosseguir–. ¿Es pot bellugar? ¿Pot caminar? Tinc ordres per a vostè.

En el meu estat, amb prou feines era capaç de diferenciar la seva veu del meu somieig, del meu desvarieig.

–Permeti'm que l'informi de com estan les coses –va continuar dient el capità–. Hem enviat una delegació als borbònics per tractar la capitulació. No concedeixen pràcticament res; exigeixen una rendició «a discreció».

De sobte vaig tornar al món. Vaig recordar el meu estat, i que em faltava mitja cara. Vaig posar-me una mà sobre les benes que tapaven unes faccions condemnades a la monstruositat per sempre més.

–Senyor –va continuar el capità–, el consistori ha decidit enviar una segona delegació a tractar capítols amb el mariscal Berwick. És indispensable que s'elimini de les clàusules el requisit de «a discreció».

–¿Per què m'explica tot això? –vaig exclamar, irritat amb aquell capità que m'arrencava dels braços consoladors de la belladona.

–Perquè s’ha decidit que vostè sigui el quart integrant de la delegació.

–Deixi’m en pau! –vaig escopir–. Estic ferit, he perdut mitja cara i més sang que Crist al Calvari. I no sóc ambaixador; sóc enginyer.

–Tinent coronel! –va perseverar el capità–. Avui tots hem perdut algú o alguna cosa. Ara hem de pensar en la ciutat. Insisteixo: ¿pot posar-se dret?

–No penso suplicar-li res a en Jimmy! –vaig cridar–. I vagi-se’n d’una vegada!

El capità potser no entenia que «Jimmy» era com jo anomenava el mariscal Berwick, però es va adonar del caràcter taxatiu de la meua negativa. Va remenar el cap amb tristesa.

–Com vulgui –va dir amb un esbufec–. Explicaré que el seu estat li impedeix complir les ordres.

Se’n va anar a grans gambades.

–Expliqui el que li vingui de gust –vaig dir amb un fil de veu–. Tant me fa el que pensin de mi a la Diputació.

Tot i que era una mica lluny, el capità em va sentir; i, sense parar-se, va dir:

–Les ordres no provenen de la Diputació, sinó del general Villarroel, que està ferit a casa seva i ha exigint que vostè sigui el quart integrant d’aquesta delegació. Ara vaig a comunicar-li que no pot complir les seves disposicions.

¿En Villarroel? ¿Don Antonio de Villarroel? Vaig deixar anar un crit d’alto, tan estentori que la meitat de la gent que estava estirada als jaços va deixar de queixar-se per mirar-me. El capità es va aturar i es va girar, una mica al·lucinat per la meua reacció.

–¿Pensa quedar-se aquí sense fer res o què? –vaig recriminar-li–.
Estic ferit, o sigui que almenys ajudi'm a aixecar-me, collons!

* * *

Érem quatre homes travessant en silenci l'espai que separava les línies catalanes de les borbòniques, i just després d'abandonar les nostres posicions em vaig sentir perdut.

Encara era negra nit, i vaig tenir la impressió que el sol no sortiria; que l'endemà, 12 de setembre, no arribaria mai. L'únic moviment que vaig percebre, allà en aquella terra de ningú, va ser el d'un gos coix, famèlic, a qui les costelles se li marcaven com una manxa. Tenia una de les potes de davant partida, inerta, i avançava a salts, ensumant els cadàvers que anava trobant. No vaig poder desviar la mirada d'aquell gos. Vaig preguntar-me el que qualsevol barceloní s'hauria preguntat aquells dies: «¿Com s'ho deu haver fet, perquè en un any de setge no se l'hagi menjat ningú?» La foscor, la pèrdua de sang i les restes de belladona que em quedaven a l'organisme feien que em sentís atordit i desorientat. Veia el paisatge com si el sobrevolés, com si estigués molt per damunt del meu cos. I alhora recordo que la runa rondinava sota els nostres peus. Les pedres encara fumejaven, tot i la pluja dels dies anteriors. Vam avançar enmig de desferres de tota mena: armons, feixines rebentades, objectes abandonats, enderrocs, armes fetes malbé o intactes, i morts, molts morts sense enterrar. Alguns conservaven la cara intacta, amb una aparença virginal, com si la mort se'ls hagués emportat la vida sense avis ni violència. En d'altres, per contrast, la cara i el cos semblaven els